

Η ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗ ΘΑΛΣΟ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΙΕ- MONTEZΩΝ ΠΡΟΞΕΝΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ (1832-1855)

Ιωάννης Δ. Ψαράς

Οι προξενικές εκθέσεις αποτελούν πρωτότυπη και έγκυρη πηγή πληροφόρησης. Οι ερμηνείες βέβαια των γεγονότων διαθλώνται κάθε φορά στο οπτικό πρίσμα του εκάστοτε προξένου και στην πολιτική του κράτους που αυτός εκπροσωπεί. Στη Θεσσαλονίκη του 19ου αιώνα οι πρόξενοι ήταν διαπιστευμένοι με συνθήκες διπλωματικών συμφωνιών ανάμεσα στα κράτη τους και στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Οι λόγοι ίδρυσης προξενείων στη μακεδονική πρωτεύουσα ήταν βέβαια συνάρτηση της πολιτικής ιδεολογίας των ξένων κρατών και της προσπάθειάς τους για διείσδυση και επιρροή, κυρίως όμως η εκδήλωση ενδιαφέροντος για αποκόμιση κερδών από το διεθνές εμπόριο. Στο σημείο αυτό, το λιμάνι της πόλης έπαιξε αποφασιστικό ρόλο.

Το Πεδεμόντιο (*Piemonte*), ιστορική και διοικητική περιοχή της βόρειας Ιταλίας στα σύνορα με τη Γαλλία προς δυσμάς και με την Ελβετία προς βορράν, αποτελούσε στα μέσα του 19ου αιώνα κρατική ενότητα μαζί με τη Σαβοΐα (*Savoia*), τη Λιγυρία (*Liguria*, η περιοχή της Γένοβας), την κοιλάδα της Αόστης και τη Σαρδηνία. Με πρωτεύουσα το Τορίνο και ηγεμονική δυναστεία αυτήν των *Sabaudi* (δούκες της Σαβοΐας, πρίγκηπες του Πεδεμόντιου και βασιλείς της Σαρδηνίας), το Πεδεμόντιο κατείχε το μεγάλο λιμάνι της Γενοβα, κύρια πύλη του προς τον μεσογειακό χώρο, καθώς και το Cagliari στη Σαρδηνία. Ανεξάρτητο βασίλειο από το 1814, το Πεδεμόντιο συνέβαλε αποφασιστικά στο εθνικό ρεύμα με σκοπό την ιταλική κρατική ενότητα. Στον επίσημο τίτλο του περιλάμβανε τη Σαβοΐα και τη Σαρδηνία, κάποτε μάλιστα εμφανιζόταν μόνο ως «Βασίλειο της Σαρδηνίας», χωρίς βέβαια να έχει χάσει την κυριαρχία του στις δύο άλλες περιοχές. Το υπουργείο εξωτερικών του Πεδεμόντιου είχε έδρα την πρωτεύουσα του κράτους, το Τορίνο,

και διατηρούσε διπλωματικές αποστολές (πρεσβείες και προξενεία) σε ξένες χώρες.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι ο θεσμός του προξένου, όπως σήμερα τον αντιλαμβανόμαστε, σχηματίστηκε κατά τον 12ο και 13ο αιώνα στα ιταλικά εμπορικά κράτη, που προέβαιναν σε ανταλλαγές μόνιμων διπλωματικών εκπροσώπων. Έξω από την Ιταλία στάλθηκε πρόξενος για πρώτη φορά στα 1266, όταν Γενουάτες εγκαταστάθηκαν στην Κριμαία, που τότε υπαγόταν τυπικά στον Khan της Χρυσής Ορδής. Ύστερα από δύο χρόνια, στα 1268, εμφανίστηκε και ο βάσιλος της Βενετίας στη βυζαντινή Κωνσταντινούπολη. Πολύ αργότερα οι Οθωμανοί άρχισαν να δέχονται, στα πλαίσια διάφορων συνθηκών και διομολογήσεων, στην Κωνσταντινούπολη πρεσβείες και σε άλλες πόλεις προξενεία δυτικών δυνάμεων, ενώ οι ίδιοι δε διατηρούσαν μόνιμη διπλωματική εκπροσώπηση σε καμιά ευρωπαϊκή χώρα, τουλάχιστον ως τα 1802¹.

Από το 1815 το Πεδεμόντιο, με βασιλικά διατάγματα του Βίκτωρα-Εμμανουήλ Α' (*Vittore Emanuele I*, 1802-1821), είχε δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της εμπορικής ναυτιλίας του στη Μεσόγειο. Με τη μεσολάβηση της Αγγλίας η σαρδική κυβέρνηση από το 1819 προσπάθησε να συνάψει διπλωματικές σχέσεις με την Οθωμανική αυτοκρατορία, αλλά μόνο μετά το συνέδριο της Βερόνας (*Verona*, 1822) οι προσπάθειες αυτές ευδοχώθηκαν ανοίγοντας δρόμο για μια σαρδο-τουρκική συνθήκη φιλίας και εμπορίου, για μια ελεύθερη δραστηριότητα Πιεμοντέζων εμπόρων στο Αρχιπέλαγος αρχικά και στη Μαύρη Θάλασσα αργότερα.

Η συνθήκη αυτή, που υπογράφηκε στα 1823, ήρθε να καλύψει από άποψη διεθνούς δημόσιου δικαίου τις συχνές και καρποφόρες σχέσεις που είχαν ήδη συνάψει Γενουάτες έμποροι και ναυτικοί με την Εγγύς Ανατολή. Ως πρότυπό της χρησιμοποιήθηκαν συμφωνίες που ίσχυαν τότε ανάμεσα στην Οθωμανική αυτοκρατορία και την Αγγλία. Νέες σαρδο-τουρκικές διομολογήσεις, με βάση πάντοτε ανάλογες αγγλο-τουρκικές, υπογράφηκαν με ευνοϊκούς και πάλι για το Πεδεμόντιο όρους στα 1839.

Το προξενείο του Πεδεμοντίου στη Θεσσαλονίκη λειτούργησε επί 37 χρόνια (1825-1862) για να παραχωρήσει τη θέση του στο αντίστοιχο ιταλικό, μετά το *Risorgimento* και την ενοποίηση της Ιταλίας. Η διπλωματική αλληλογραφία του προξενείου σώζεται στο Κρατικό Αρχείο του Τορίνου (*Ar-*

1. *B. Spuler*, «Consul», *The Encyclopaedia of Islam*, new edition, τ. 2 (Leiden 1965, φωτομηχανική ανατύπωση 1970), σ. 60-61. *X. Α. Μαλιέζου*, Ο θεσμός του εν Κωνσταντινουπόλει Βενετού βαίλου (1268-1453), εν Αθήναις 1970. *Ι. Α. Ψαρά*, Η βενετοκρατία στην Τήνο την εποχή του κρητικού πολέμου (1645-1669), Θεσσαλονίκη 1985, σ. 6.

chivio di Stato di Torino, στην Piazzetta Mollino αριθμ. 1), σειρά Αρχείο της Αυλής (*Archivio di Corte*), υποσειρά Πολιτικά αντικείμενα σχετικά με το εξωτερικό (*Materie politiche relative all'estero*), Τμήμα 6: Εθνικά (=πιεμοντέζικα) προξενεία (*Consolati Nazionali*). Το προξενείο στη μακεδονική πρωτεύουσα, με επικεφαλής άλλοτε πρόξενο και άλλοτε υποπρόξενο, είχε στην αρμοδιότητά του τις τουρκοκρατούμενες Μακεδονία, Θεσσαλία και Ήπειρο².

Πολλοί Πιεμοντέζοι πρόξενοι στην οθωμανική επικράτεια, ανάμεσά τους και αυτός της Θεσσαλονίκης, έστελναν τις επιστολές τους (*lettere*), δηλαδή εκθέσεις και αναφορές, απευθείας στο υπουργείο εξωτερικών στο Τορίνο, πιθανότατα για λόγους συγκοινωνιακούς, και όχι στον πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος έπαιρνε απλώς αντίγραφα των επιστολών αυτών, διατηρούσε όμως χωριστή αλληλογραφία με τους προξένους, των οποίων ήταν ο άμεσος τυπικά προϊστάμενος. Το αρχείο του προξενείου της Θεσσαλονίκης διατηρείται σε έναν ογκώδη φάκελο ή δέσμη (*mazzo*), όπου τα έγγραφα βρίσκονται τοποθετημένα κατά χρονολογική σειρά. Η τάξη που ακολουθείται στην τοποθέτηση των σχετικών εγγράφων, χωρίς άλλη (αριθμητική) συνοδεία της ταυτότητάς τους, διευκολύνει την παραπομπή στις προξενικές εκθέσεις με μόνη ένδειξη τη χρονολογική σήμανση. Διευκολύνεται έτσι ο ερευνητής και απαλλάσσεται από την υποχρέωση της μεθοδολογικά απαραίτητης, αν δεν υπήρχε η χρονική ένδειξη, παραπομπής σε (υπο)σημειώσεις των στοιχείων του αρχειακού υλικού.

Οι πληροφορίες για τη Θάσο περιορίζονται στα χρόνια 1832-1855 και αναφέρονται όλες σε θέματα πειρατείας. Συγκεκριμένα και αναλυτικά:

Στις 29 Μαΐου 1832 ο πρόξενος (1830-1833) Carlo Spagnolini γράφοντας στον υπουργό εξωτερικών (1822-1834) του Πεδεμοντίου Vittorio Amedeo Sallier della Torre παρατηρούσε ότι Έλληνες πειρατές έβλαπταν το εμπόριο. Μεγάλη υπήρξε η έκπληξή του, όταν είδε την προηγούμενη εβδομάδα να φτάνουν δύο αυστριακά πλοία γδυμένα και κακοπαθημένα από αυτούς τους πειρατές. Έρχονταν στη Θεσσαλονίκη από την Καβάλα. Κοντά στη Θάσο, ενώ επικρατούσε νηνεμία, βγήκαν από το νησί δύο πλεούμενα, μια τράτα και μια πिरάμα (*pirama*). Οι πειρατές αιχμαλώτισαν τέσσερις Αυστριακούς ναύτες και άρπαξαν όλα τα εφόδια. Υπήρξαν και τραυματίες: ένας πλοίαρχος και τέσσερις ναύτες. Η λεία των πειρατών έφτασε συνολικά σε αξία τις 1.000 περίπου τουρκικές πιάστρες³.

2. Πρβ. Ν. Γ. Μοσχονά, «Πηγές της ελληνικής Ιστορίας στο Κρατικό Αρχείο του Τορίνου», Δ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο, Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 107-116. Ευχαριστίες για διευκολύνσεις κατά τις αρχειακές μου έρευνες στο Τορίνο εκφράζω στους συναδέλφους Carlo Boffito, Maria Gattullo, Elisa Mongiano και Federica Paglieri.

3. Πρβ. Π. Μ. Κοντογιάννη, *Οι πειραταί και η Θάσος*, εν Αθήναις 1915, φωτ. ανα-

Ο Αυστριακός προξενικός πράκτορας της Καβάλας πληροφόρησε τον Πιεμοντέζο πρόξενο (1833-1835) στη Θεσσαλονίκη Luigi Navone και αυτός εν συνεχεία τον υπουργό του ότι στις 20 Μαρτίου 1833 έγινε μάχη κατά των πειρατών της Θάσου. Τέσσερα πλοία του πασά της Καβάλας με διοικητή τον Άγγλο Copeland αποβίβασαν στρατιώτες στο νησί. Όταν οι πειρατές κατάλαβαν ότι δεν μπορούσαν να γλιτώσουν, ζήτησαν να παραδοθούν στους Άγγλους και όχι στους Τούρκους. Ο Άγγλος διοικητής έπιασε στη Θάσο και μετέφερε στα πλοία του 150 πειρατές, 500.000 πιάστρες, όλα τα όπλα και άλλα αντικείμενα κυρίως ακόμη και τα έξι καΐκια τους. Οι 100 πειρατές ήταν Έλληνες και είχαν αρχηγούς τον Καραμήτσο Μουλγάρο, τον Μιχάλη Βασιλείου, τον Γιάννη Υδριώτη και τον Βασίλη Ζαγοριανό. Οι 50 πειρατές ήταν Τούρκοι και είχαν αρχηγό τον Muharrem (στο έγγραφο *Muharem*) Kolonya. Τις πληροφορίες του Αυστριακού προξενικού πράκτορα στην Καβάλα και του μεταφορέα τους Luigi Navone συμπληρώνουν αγγλικές πηγές⁴.

Σύμφωνα με τις πηγές αυτές ο Copeland είχε τότε το βαθμό του υποπλοιάρχου, το βαπτιστικό του όνομα ήταν Richard και είχε γεννηθεί στα 1792. Κυβερνήτης του πλοίου Meteor, που μετονομάστηκε αργότερα σε Beacon, ο Άγγλος αξιωματικός ασχολούνταν επί δεκαετία (1826-1836) με την υδρογραφική διερεύνηση του Αιγαίου. Σ' αυτόν οφείλεται χάρτης της Θάσου, που δημοσίευσε ο A. Conze προσαρμόζοντας τις ονομασίες στα γερμανικά⁵.

Συνέλαβε ο Copeland, όπως είδαμε, στη Θάσο τους πειρατές που προαναφέρθηκαν και ανάμεσά τους τον Καραμήτσο Μουλγάρο (για τις αγγλικές πηγές απλώς Καραμήτσο). Στα 1834 ο Copeland παρέδωσε τους πειρα-

τύπωση 1995, σ. 45. Ο Κοντογιάννης αντλεί τις πληροφορίες του, ελαφρώς διαφοροποιημένες από ό,τι στην έκθεση του Spagnolini, από την εφημερίδα *Journal de Smyrne*, αριθμ. 11-12, 14-16, 72 (1 Μαΐου - 14 Ιουλίου 1832). Πρβ. ακόμη Κ. Α. Βακαλοπούλου, «Πώς είδαν οι Ευρωπαίοι πρόξενοι της Θεσσαλονίκης την κατάσταση στη Μακεδονία τον περασμένο αιώνα», *Μακεδονικά* 20 (1980) 48-102, βλ. σ. 59, 93-94.

4. L. S. Dawson, *Memoirs of Hydrography*, μέρ. Α', Eastbourne 1885, σ. 116, του Δ. Ι. Πολέμη, «Περί την χαρτογράφειαν της Άνδρου κατά τον ΙΘ' αιώνα», *Πέταλον* 5 (1990) 88-118, βλ. σ. 93. Ελαφρώς διαφοροποιημένες πληροφορίες βλ. του Κ. Α. Βακαλοπούλου, «Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης, 1796-1840 (σύμφωνα με ανέκδοτες εκθέσεις Ευρωπαίων προξένων)», *Μακεδονικά* 16 (1976) 73-173, ιδίως σ. 117. Για τη σχέση και το ενδιαφέρον των Άγγλων για τη Θάσο τότε και αργότερα βλ. Α. Ε. Βακαλοπούλου, *Ιστορία της Θάσου 1453-1912*, Θεσσαλονίκη 1984 (ελληνική έκδοση εμπλουτισμένη με νέες ειδήσεις κατά το διάστημα των 30 ετών που μεσολάβησαν από την προηγούμενη γαλλική, αλλά χωρίς το παράρτημα εγγράφων που υπήρχε σ' εκείνη), σ. 167-173, ιδίως 173.

5. Βλ. Α. Conze, *Reise auf den Inseln des Thrakischen Meeres*, Hannover 1860, Nachdruck Amsterdam 1986, σ. VIII και πίν. I.

τές στις ελληνικές αρχές. Χωρίς όμως δίκη αυτοί απελευθερώθηκαν και ξαναγύρισαν στα ίδια έργα. Περιήλθαν ξανά στα χέρια του Άγγλου αξιωματικού, που τη φορά αυτή τους παρέδωσε στον Τούρκο πασά της Θεσσαλονίκης (πρόκειται για τον İbrahim, 1834-1836), όπου πια οι πειρατές θανατώθηκαν.

Άλλη εκδοχή για το θάνατο του Καραμήτσου δίνει ο Ι. Βασδραβέλλης. Σύμφωνα μ' αυτόν, ο Καραμήτσος, αγωνιστής από το Βέρμιο και παλιός αρματολός της Νάουσας, ήλεγχε ένα πειρατικό πλοίο με πλήρωμα 50 ανδρών. Μετά από μία επιδρομή στις ακτές της Χαλκιδικής, κυνηγημένος από τους Τούρκους, αποβιβάστηκε με τους άνδρες του στο δέλτα του Αξιού κοντά στην Καρίτσα και βάδισε προς τον Όλυμπο. Στο σημείο αυτό ο Βασδραβέλλης διέπραξε προφανώς γεωγραφικό λάθος, δεδομένου ότι η Καρίτσα βρίσκεται νοτιότερα από την εκβολή του Πηνειού ποταμού.

Τον Καραμήτσο αντιλήφθηκε ένα τουρκικό απόσπασμα υπό τη διοίκηση του Kahraman μπέη, φρουράρχου του Πλαταμώνα, και συγκρούστηκε μαζί του στη Λεπτοκαρυά. Κατά τη μάχη (αρχές Απριλίου 1835) ο Καραμήτσος και μερικοί οπαδοί του σκοτώθηκαν, πέντε ή έξι τραυματίστηκαν και οι υπόλοιποι διέφυγαν στον Όλυμπο. Το κεφάλι του Καραμήτσου στάλθηκε στον Emin πασά, mutasarrif (έπαρχο) των Τρικάλων, για να εκτεθεί σε δημόσια θέα. Άλλη εκδοχή για το θάνατο του Καραμήτσου, εσφαλμένη κατά τον Βασδραβέλλη, δίνει ο Π. Κοντογιάννης. Σύμφωνα μ' αυτόν, ο Καραμήτσος αιχμαλωτίστηκε τον Μάιο του 1835 και αποκεφαλίστηκε στη Λάρισα⁶.

Τον Μάρτιο του 1835 διαβιβάστηκε στα ελληνικά υπουργεία εξωτερικών και ναυτικών απόσπασμα έκθεσης από συνομιλία του Έλληνα προξένου στη Θεσσαλονίκη με τον Οθωμανό διοικητή της. Ο πρώτος πρόξενος της Ελλάδας στην τουρκοκρατούμενη μακεδονική πρωτεύουσα, ο Θεόδωρος Βαλλιάνος, Κεφαλονίτης την καταγωγή, πρώην αξιωματικός του ρωσικού στρα-

6. Κοντογιάννη, Οι πειραταί και η Θάσος, ό.π., σ. 45-46. Ι. Κ. Βασδραβέλλη, Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας. Β'. Αρχείον Βεροίας-Ναούσης (1598-1886), Θεσσαλονίκη 1954, σ. κγ', 328 (έγγραφο 357 της 13ης Ζιλ Χετζέ 1250, δηλαδή 12ης Απριλίου 1835). Να σημειωθεί ότι ο οθωμανικός μήνας Zil-hice αντιστοιχεί στον αραβικό Hijra κατά το χρονολογικό σύστημα εγίρας. Πρβλ. H.-G. Cattenoz, Tables de concordance des ères chrétienne et hégitienne, troisième édition, Rabat, χωρίς χρόνο έκδοσης, impression photomécanique Paris, χωρίς χρόνο έκδοσης, σελίδα années grégoriennes 1830-1835, années hégitiennes 1246-1250. Ι. Κ. Βασδραβέλλη, «Η πειρατεία εις τα παράλια της Μακεδονίας κατά την Τουρκοκρατίαν», Μακεδονικά 5 (1961-1963) 319-362, βλ. σ. 355, 359-σε αγγλική μετάφραση J. Vasdravellis, Piracy on the Macedonian Coast during the Rule of the Turks, translated by T. F. Carney, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 42, όπου εσφαλμένη γραφή: Emis, αντί Emin. Πρβ. Πολέμη, Πέταλον, ό.π.

τού και έπειτα του ελληνικού, είχε παρουσιάσει επισήμως τα διαπιστευτήριά του στις 3 Φεβρουαρίου 1835 ενώπιον του Ibrahim. Κατά τη συνομιλία θέμα ήταν η πειρατεία, που λυμαινόταν και τα παράλια του Θερμαϊκού κόλπου. Ο πασάς της Θεσσαλονίκης παρακαλούσε να αποσταλούν από την ελληνική κυβέρνηση πολεμικά πλοία για την καταδίωξη των πειρατών και την προστασία των θαλάσσιων συγκοινωνιών και του εμπορίου. Πράγματι, η ελληνική κυβέρνηση υπό την προεδρία του Ιωάννη Κωλέττη και με υπουργό των ναυτικών τον Χρίστο Σμαλτς, παραμερίζοντας γενναιοφρόνως την έχθρα μεταξύ των δύο κρατών (αν και απασχολημένη τότε με τις γιορτές και τη διαδικασία ενηλικίωσης του Όθωνα, που ανέλαβε στις 20 Μαΐου 1835 αυτοπροσώπως την άσκηση των βασιλικών του καθηκόντων), διέταξε τον τότε μοίραρχο του στόλου Αντώνιο Κριεζή να αποστείλει για τον παραπάνω σκοπό στη Θεσσαλονίκη δύο πολεμικά πλοία. Ο Κριεζής διάλεξε τις νεοναυπηγημένες στο ναύσταθμο του Πόρου κανονιοφόρους «Κόχραν», 44 τόνων με κυβερνήτη τον υποπλοίαρχο Η. Μπούφη, και την ομώνυμή του «Κριεζής», 52 τόνων με κυβερνήτη το σημαιοφόρο Α. Τετενέ. Αυτές οι κανονιοφόροι είχαν από τρία πυροβόλα η κάθε μία και από 23 άνδρες πλήρωμα. Στις 18 Μαΐου κατέπλευσαν στο λιμάνι της τουρκοκρατούμενης Θεσσαλονίκης, όπου έτυχαν ενθουσιώδους υποδοχής τόσο από τις αρχές όσο και από τον πληθυσμό. Οι κυβερνήτες και τα πληρώματα των δύο κανονιοφόρων, έμπειροι και γενναίοι ναυτικοί, επιδόθηκαν σε συνεργασία με τις αρμόδιες οθωμανικές υπηρεσίες στην καταστολή της πειρατείας, που κατόρθωσαν να την εξαφανίσουν ολοσχερώς, ώστε τον Μάρτιο του 1837 θεώρησαν ότι έληξε η αποστολή τους. Πράγματι, ούτε ίχνος πειρατικού επεισοδίου δεν εμφανίστηκε έκτοτε στα παράλια του Θερμαϊκού. Έτσι τουλάχιστον ισχυρίζεται ο Σ. Φ. Αργυρός, αλλά φαίνεται πως έχει δίκαιο, δεδομένου ότι και οι προξενικές εκθέσεις κάνουν λόγο στο εξής για πειρατεία μόνο στους εσωτερικούς κόλπους της Χαλκιδικής, στον Στρυμονικό και στα νερά της Θάσου. Οι δύο κανονιοφόροι προπέμφθηκαν με τον ίδιο ενθουσιώδη τρόπο, όπως και κατά την υποδοχή τους, καθόσον μάλιστα η διαγωγή των πληρωμάτων τους σ' όλο το διάστημα της παραμονής τους υπήρξε χαρακτηριστικώς άμεμπτη, χωρίς να σημειωθεί το παραμικρό επεισόδιο κατά την εύφλεκτη εκείνη εποχή. Επανεκάμφαν στο ελληνικό πολεμικό ναυτικό και ανέλαβαν μετά σχεδόν διετή καρποφόρα απουσία την τακτική υπηρεσία τους⁷.

7. Κοντογιάννη, Οι πειραταί, ό.π., σ. 46. Σ. Φ. Αργυρού, Η πειρατεία από του 1500 π.Χ. έως το 1860. Ιστορία και θρύλος, Αθήναι 1956, σ. 166-168. Βασδραβέλλη, ό.π., Μακεδονικά 5 (1961-1963) 355-356. Vasdravellis, Piracy, ό.π., σ. 42-43. Παρβ. Βακαλοπούλου, Ιστορία της Θάσου, σ. 114-140 (ιδίως 117-118, 122, 126).

Στις 6 Σεπτεμβρίου 1849 ο πρόξενος (1846-1850) του Πεδεμοντιού στη Θεσσαλονίκη Stefano Berzolese ανέφερε στον υπουργό εξωτερικών (1849-1852) Massimo Tapparelli d'Azeglio νέα επεισόδια πειρατείας στα νερά της Θάσου. Ένα πλοίο με 55-60 πειρατές και με πλοίαρχο κάποιον Valenza είχε χτυπήσει ένα αυστριακό, που μετέφερε λάδι από τη Θάσο, και δύο τουρκικά. Υπήρχαν φήμες ότι ο αρχιπειρατής αυτός συνεργαζόταν με τον Οθωμανό τελώνη της Θάσου. Χτύπησε και στη στεριά ένα καραβάνι από 25 άνδρες, που πήγαιναν προσκυνητές και έμποροι στο Άγιον Όρος. Μάζεψε 150.000 πιάστρες. Μετά πήγε στον Στρυμονικό κόλπο, χτύπησε το τελωνείο Ορφανού και τις αλυκές, όπου σκότωσε δύο Αλβανούς και έκλεψε το χρηματοκιβώτιο του διευθυντή των αλυκών. Από την Καβάλα οι εκεί οθωμανικές αρχές ειδοποίησαν τις αντίστοιχες της Θεσσαλονίκης ότι αυτό το πειρατικό πλοίο θα χτυπούσε στη συνέχεια το Άγιον Όρος ή τον Σταυρό. Ο κυβερνήτης (1849) της μακεδονικής πρωτεύουσας Sami Bekir πασάς διέταξε να κυνηγήσουν τον πειρατή Valenza.

Πρόκειται βέβαια για τον Θεσσαλό αγωνιστή του 1821 Ιωάννη Βελέντζα (Αλμυρός 1808 - Φτελιά Φθιώτιδας 1858). Ο Βελέντζας είχε γίνει χιλιάρχος στα 1825 και κατόπιν βουλευτής του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Πολέμησε εναντίον του Ιμπραήμ και του Κιουταχή στη δυτική Στερεά Ελλάδα, έδρασε στο Τρίκκερι και πληγώθηκε στη μάχη της Αταλάντης. Στα 1832 έγινε στρατηγός των ατάκτων. Επί Όθωνος στασίασε επανειλημμένως κατά της δυναστείας. Ηγήθηκε ατάκτων που κινήθηκαν στη βόρεια Στερεά και στη Θεσσαλία το φθινόπωρο του 1840 και την άνοιξη του 1841. Ο Βελέντζας πήρε μέρος και στις εξεγέρσεις κατά του ελληνικού κράτους στα 1847-48, ενώ ανέπτυξε ληστοπειρατική δράση και την άνοιξη του 1849 στα παράλια τουρκοκρατούμενων ακόμη περιοχών, όπως στη Μαγνησία και στις Σποράδες. Από εκεί το καλοκαίρι και το φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς, όπως είδαμε στα πιεμοντέζικα έγγραφα, επεξέτεινε τις πειρατικές του δραστηριότητες στα νερά της επίσης τουρκοκρατούμενης Μακεδονίας. Τελικά, τον Φεβρουάριο του 1850, ο Βελέντζας αμνηστεύθηκε από την ελληνική κυβέρνηση για τα αδικήματα που είχε διαπράξει στο ελεύθερο κράτος⁸.

Σύμφωνα με εκθέσεις του Πιεμοντέζου προξένου (1850-1855) στη Θεσ-

8. Πρβ. *I. K. Βασδραβέλλη*, Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνες 1796-1832, Θεσσαλονίκη ²1950, σ. 158, 163, 176-177. *Γ. Κολιοπούλου*, Ληστές. Η Κεντρική Ελλάδα στα μέσα του 19ου αιώνα, Αθήνα 1979, σ. 17, 38-39, 45, 47, 53-54, 198, 222-223, 261, 277-278, 294-298· υπάρχει και νεότερη έκδοση: *I. Σ. Κολιοπούλου*, Περὶ λύχων αφάς. Η ληστεία στην Ελλάδα (19ος αι.), Θεσσαλονίκη 1996 (χωρίς ευρετήριο). *N. A. Κεφαλληνιάδη*, Πειρατεία. Κουρσάροι στο Αιγαίο, Αθήνα 1984, σ. 274. *J. S. Koliopoulos*, Brigands with a Cause: Brigandage and Irredentism in Modern Greece, 1821-

σαλονίκη Bartolomeo della Torre προς τον μεγάλο πολιτικό άνδρα της Ιταλίας Camillo Benso di Cavour, που τότε (1855-1856) είχε ήδη αναλάβει πρωθυπουργός και υπουργός εξωτερικών και οικονομικών του Πεδεμοντίου, στις 15 Φεβρουαρίου 1855 έφτασαν στη μακεδονική πρωτεύουσα δύο Άγγλοι αξιωματικοί, επιφορτισμένοι να στρατολογήσουν ένα σώμα Οθωμανών ιππέων για λογαριασμό της Αγγλίας. Ήταν οι αξιωματικοί του ιππικού G. Rhode και Ford. Οι αγγλικές εφημερίδες έγραφαν ότι οι στρατολογούμενοι θα ενώνονταν με το βρετανικό εκστρατευτικό σώμα της Κριμαίας. Πρόκειται βέβαια για γεγονότα του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856), τη γνωστή δηλαδή σειρά συγκρούσεων ανάμεσα στη Ρωσία από τη μια μεριά και το συνασπισμό Αγγλίας, Γαλλίας και Οθωμανικής αυτοκρατορίας κυρίως από την άλλη. Στο συνασπισμό είχε μπει από τις 26 Ιανουαρίου 1855 και το βασιλείο της Σαρδηνίας-Πεδεμοντίου, που έστειλε από τις αρχές Μαΐου στην Κριμαία κατά των Ρώσων μια δύναμη 18.000 ανδρών υπό το στρατηγό (και μετριοπαθή συντηρητικό πολιτικό) Alfonso Ferrero La Marmora⁹.

Ο πρόξενος Bartolomeo della Torre έγραφε ακόμη ότι στα νοσοκομεία της Κωνσταντινούπολης νοσηλεύονταν 9.000 άρρωστοι Γάλλοι στρατιώτες. Στις 22 Φεβρουαρίου 1855 εμφανίστηκαν πάλι πειρατές στη Θάσο. Άγγλοι και Γάλλοι πράκτορες απέτρεπαν εκείνους τους Τούρκους που προτιμούσαν τη σύναψη ειρήνης με τη Ρωσία.

Εδώ σταματούν οι πληροφορίες των Πιεμοντέζων προξένων στη Θεσσαλονίκη για τη Θάσο, οι οποίες, όπως είδαμε, αναφέρονται όλες σε θέματα πει-

1912, Oxford 1987, σ. 91, 116-120, 124-125, 217. Του ιδίου (Ι. Κολιοπούλου), «Απελευθερωτικά κινήματα στη Μακεδονία (1830-1870)», Η Νεότερη και Σύγχρονη Μακεδονία, έκδ. Παπαζήση-Παρατηρητή, τ. 1 (Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1992), σ. 478-489, βλ. 482-484. Ι. Α. Ψαρά, «Πληροφορίες για την τουρκοκρατούμενη Χαλκιδική του 19ου αι. από το Κρατικό Αρχείο του Τορίνου», Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας της Χαλκιδικής, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 201-211, βλ. 202-203· πρβ. εφημερ. Μακεδονία (1-11-1995) και Α. Ε. Καραθανάση, «Ιστορικό συμπόσιο στην Χαλκιδική για την ιστορία της κατά την τουρκοκρατία», Μακεδονικά 30 (1995-96) 335-339, βλ. σ. 336.

9. J. Delorme, Chronologie des civilisations, Paris 1956, σ. 306. W. L. Langer, An Encyclopedia of World History, London ⁵1972, σ. 774. Α. Δοντά, Η Ελλάς και αι Δυνάμεις κατά τον Κριμαϊκόν πόλεμον, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 145. G. Candoloro, Storia dell'Italia moderna, τ. 3, Milano ⁸1979, σ. 367, 369-370, 385, 394, 406-408, τ. 4, Milano ⁹1980, σ. 146-193, 548-549 (βιβλιογραφία). Ο Langer, ό.π., αναφέρει 10.000 άνδρες αντί του ορθού 18.000· ο Σ. Παπαδόπουλος («Ο Κριμαϊκός Πόλεμος και ο Ελληνισμός», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους της Εκδοτικής Αθηνών, τ. ΙΓ' (1977) 143-168, βλ. σ. 165) αναφέρει 15.000· βλ. όμως Candoloro, ό.π., τ. 4, σ. 173. Για τον La Marmora βλ. F. Leoni, Storia dei partiti politici italiani, Napoli ³1975, σ. 111-112, 134-136. Βλ. ακόμη Βακαλοπούλου, Ιστορία της Θάσου, ό.π., σ. 111, 170.

ρατείας. Είναι βέβαια γνωστό ότι το πρόβλημα ενδημούσε από πολύ παλιές εποχές στο νησί. Η πειστικότερη αιτιολογία για το φαινόμενο πρέπει να συνδέεται με τις συχνές ρότες των εμπορικών πλοίων που προσέπλεαν τα μακεδονικά και θρακικά παράλια, όπως και με τα δρομολόγια που συνέδεαν διά θαλάσσης την Κωνσταντινούπολη με τη Θεσσαλονίκη. Οι πολυσχιδείς άλλωστε ακτές της Θάσου με τους κρυφούς όρμους και τους πυκνούς πευκώνες προσέφεραν ασφαλές καταφύγιο στους πειρατές, που οι συχνές επιδρομές τους δημιουργούσαν σοβαρές δυσχέρειες όχι μόνο στο ναυτικό εμπόριο των πλοίων που παρέπλεαν το νησί, αλλά και στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ειρηνικών Θασιτών¹⁰.

Αρκετοί τυχοδιώκτες, Έλληνες και Τούρκοι, προσέρχονταν στο νησί από διάφορες περιοχές για να ασκήσουν το επικίνδυνο, προσοδοφόρο όμως, επάγγελμα του πειρατή. Έτσι φαίνεται τουλάχιστον από τα πατριδώνυμα των αρχιπειρατών Γιάννη Υδριώτη (από την Ύδρα) και Βασίλη Ζαγοριανού (από τη Ζαγόρα του Πηλίου), που τους είχε συλλάβει ο Άγγλος υποπλοίαρχος Richard Copeland τον Μάρτιο του 1833, όπως είδαμε στην έκθεση του Πιεμοντέζου προξένου Luigi Navone, αλλά και από την πατρίδα του Ιωάννη Βελέντζα, δηλαδή τον Αλμυρό της Θεσσαλίας, καθώς και του Καραμήτσου Μουλγάρου, δηλαδή το Βέρμιο ή τη Νάουσα. Δεν είναι βέβαια εύκολο κάθε φορά να ξεχωρίζουμε στους παλαιότερους καιρούς την πειρατεία στη θάλασσα και τη ληστεία στη στεριά από επαναστατικές δραστηριότητες, όπως σήμερα είναι δύσκολο κάποιες τυπικά τρομοκρατικές, κατά το διεθνές δίκαιο, ενέργειες να θεωρούνται αποστασιοποιημένες, κατά την κοινή γνώμη φιλελεύθερων λαών, από εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα.

10. *Κοντογιάννη*, Οι πειραταί, ό.π., σ. 33-36. *Α. Ε. Βακαλοπούλου*, Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, φωτ. επανέκδοση 1988, σ. 248-250. *Σ. Γερακούδη*, Η ιστορία της Θάσου, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 76. *Σ. Ν. Κεκριδή*, «Μεταλλευτικές εργασίες και υλοτομία στη Θάσο κατά τον 18ο αιώνα», *Θασιακά* 7 (1990-91) 107-114, βλ. σ. 110.

